

UCHWAŁA

Dnia 15 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa B. M.
przeciwko E. S.A. z siedzibą w P.
o zapłatę i ochronę dóbr osobistych,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 15 grudnia 2017 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Apelacyjny w P.
postanowieniem z dnia 3 października 2017 r.,

"Czy miejscem zdarzenia wywołującego szkodę w rozumieniu art. 35 k.p.c. jest wyłącznie miejsce zachowania sprawcy dokonującego naruszenia dóbr osobistych, czy także miejsce, w którym wystąpiła szkoda niemajątkowa będąca skutkiem tego zachowania?"

podjął uchwałę:

Osoba dochodząca ochrony dobra osobistego może, na podstawie art. 35 k.p.c., wytoczyć powództwo przed sąd, w którego okręgu działał sprawca, lub przed sąd, w którego okręgu to działanie spowodowało zagrożenie lub naruszenie dobra osobistego.

UZASADNIENIE

Powódka B. M., pozwem wniesionym do Sądu Okręgowego w Z., dochodziła od pozwanej E. Spółki Akcyjnej z siedzibą w P. ochrony dóbr osobistych poprzez nakazanie pozwanej złożenia oświadczenia o oznaczonej treści i formie, przekazania go jej pracodawcy i placówce banku, prowadzącego rachunek bankowy powódki, obu mającym siedzibę w Z. oraz Biuru Informacji Kredytowej SA w W., ponadto zasądzenie zadośćuczynienia w kwocie 3.000 zł oraz kwoty 244,92 zł tytułem świadczenia nienależnego, odpowiadającego nie zwróconej przez pozwaną części kosztów postępowania egzekucyjnego. Pozew oparto na twierdzeniu, że naruszenie dóbr osobistych nastąpiło na skutek bezpodstawnego wszczęcia, wobec wcześniejszej zapłaty, na wniosek wierzyciela E. SA przeciwko powódce egzekucji z wynagrodzenia za pracę i z rachunku bankowego, w toku której dokonano zajęcia skutkującego uzyskaniem przez te podmioty oraz przez Biuro Informacji Kredytowej informacji o nieistniejącym zadłużeniu. Podstawą egzekucji, prowadzonej przez Komornika Sądu Rejonowego w G., był tytuł wykonawczy w postaci nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Rejonowy w L. w elektronicznym postępowaniu upominawczym. W uzasadnieniu pozwu powódka powołała art. 35 k.p.c. wskazując, że właściwość przemienna Sądu Okręgowego w Z. wynika z miejsca zdarzenia wyrządzającego szkodę, ocenianego według jego skutków.

Pozwana spółka w odpowiedzi na pozew podniosła zarzut niewłaściwości miejscowej i wniosła o przekazanie sprawy do Sądu Okręgowego w P. według właściwości ogólnej, oznaczonej miejscem jego siedziby, twierdząc, że odpowiada ona także właściwości przemiennej, wynikającej z miejsca zdarzenia wyrządzającego szkodę, polegającego na wydaniu w tej siedzibie przez jej organ dyspozycji złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji.

Postanowieniem z dnia 30 czerwca 2017 r. Sąd Okręgowy w Z. stwierdził swą niewłaściwość i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w P. wskazując, że odpowiada to zarówno podstawie właściwości ogólnej (art. 30 k.p.c.) jak i przemiennej, ustalonej według miejsca podjęcia przez pozwaną decyzji

o wszczęciu egzekucji (art. 35 k.p.c.). Powódka wniosła zażalenie na postanowienie kwestionując prawidłowość oznaczenia właściwości przemiennej.

Sąd Apelacyjny w P., rozpoznając zażalenie na powyższe postanowienie, powziął wątpliwość, sformułowaną w zapytaniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu. Wskazał, że naruszenie dóbr osobistych jest kwalifikowane jako czyn niedozwolony, dyrektywy wykładni nie pozwalają na jednoznaczne ustalenie normatywnej treści art. 35 k.p.c., a w orzecznictwie sądów wystąpiły w tym zakresie rozbieżności.

Sąd Najwyższy zważył:

Prawo procesowe cywilne definiowane jest jako ogół norm regulujących dopuszczalność drogi sądowej oraz postępowanie w sprawach cywilnych przed sądami powszechnymi i Sądem Najwyższym. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego należą do dziedziny prawa publicznego, jednak ich celem jest stosowanie prawa prywatnego. Z tego względu, mimo że mają one co do zasady charakter bezwzględnie obowiązujący, ustawa dopuszcza w oznaczonym zakresie ukształtowanie reguł postępowania przez strony procesu, ograniczając tym samym uprawnienia władcze sądu, właściwe prawu publicznemu. Przedstawiciele piśmiennictwa wskazują, że rozwiązanie to realizuje gwarancyjny charakter procesu cywilnego, umożliwia uwzględnienie zasady swobody wyboru sądu, oraz zapewnia aksjologiczną zgodność z normami konstytucyjnymi. Do tego rodzaju norm dyspozytywnych należą przepisy o właściwości przemiennej, zgodnie z którymi powód, wytaczając powództwo, może dokonać wyboru między sądem właściwości ogólnej pozwanego a sądem właściwym tylko dla pewnych kategorii spraw (art. 31 k.p.c.). Nie ulega wątpliwości, że właściwość przemiennej, ułatwiając powodowi dochodzenie roszczeń, preferuje jego szeroko rozumiany interes w realizacji prawa do sądu zapewnianego przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (Dz.U. 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.), art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. 1995 r. Nr 36, poz. 177 ze zm.), art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych Wolności (Dz.U. 1977 Nr 38, poz. 167). Mieści się ona bowiem w zakresie elementu prawa do sądu, obejmującemu odpowiednie ukształtowanie procedury. Wskazane unormowania

zawierają dyrektywy interpretacyjne w procesie wykładni przepisów prawa procesowego.

Przedstawione zagadnienie prawne dotyczy wykładni art. 35 k.p.c., zgodnie z którym powództwo o roszczenie z czynu niedozwolonego wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, i sformułowane zostało w odniesieniu do spraw o ochronę dóbr osobistych. W tej kategorii spraw dopuszczalność właściwości przemiennej budzi szczególne wątpliwości z uwagi na charakter dóbr osobistych, jako praw podmiotowych bezwzględnych, niematerialnych, co do których rzadko można ustalić wartość majątkową. W piśmiennictwie prezentowany jest pogląd, że kodeks cywilny przewiduje dwa modele ich ochrony. Niemajątkowa - wynikająca z konstrukcji praw podmiotowych osobistych chroniących poszczególne typy dóbr osobistych, ma charakter formalny i obiektywny, dotyczy bezprawnego naruszenia lub zagrożenia naruszeniem prawa osobistego (art. 24 § 1 zdanie pierwsze i drugie k.c.), podczas gdy majątkowa jest realizowana w reżimie ochrony deliktowej dopiero po dokonaniu naruszenia (art. 24 § 1 zdanie trzecie i § 2 k.c.). Przeważa jednak stanowisko, że skoro bezprawne jest każde działanie naruszające dobro osobiste, jeżeli nie zachodzi żadna ze szczególnych okoliczności je usprawiedliwiających (tzw. kontratypów), to samo wkroczenie w tę prawnie chronioną strefę jest naruszeniem dobra osobistego i wyrządzeniem niemajątkowej szkody na osobie, niezależnie od ewentualnej szkody majątkowej. Konsekwentnie każde naruszenie czy zagrożenie naruszeniem dóbr osobistych jest, wobec ustawowego domniemania bezprawności, czynem niedozwolonym powodującym krzywdę, niezależnie od jej skutków w postaci cierpienia. W tym ujęciu, wina dotyczy jedynie podmiotowych cech sprawcy naruszenia, szeroko pojęta szkoda obejmuje wszystkie skutki zdarzenia szkodzącego, tj. całość krzywdy niemajątkowej oraz doznany uszczerbek majątkowy, a jej naprawienie zawsze następuje na zasadach odpowiedzialności za czyn niedozwolony.

Zawarte w art. 35 k.p.c. pojęcie „nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę” nie ma normatywnej definicji i jest niejednoznaczne. Jego wykładnia była przedmiotem dwóch judykatów Sądu Najwyższego. W postanowieniu z dnia 2 grudnia 1970 r., II CZ 158/70 (OSP 1971, nr 6, poz. 120) przyjęto, że dla oceny

właściwości miejscowej sądu istotne jest miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, a nie gdzie szkoda powstała, stąd w razie naruszenia dobra osobistego w treści publikacji prasowej zdarzeniem wywołującym szkodę jest jego opublikowanie. W tej sprawie powództwo zostało wniesione przeciwko autorce, a przyjęto właściwość miejscową ustaloną zgodnie z siedzibą redakcji czasopisma, w którym zamieszczono jej artykuł prasowy. Kolejnym postanowieniem z dnia 28 czerwca 1989 r., I CZ 170/98 (nie publ.) wyjaśniono, że naruszenie dobra osobistego zawinionym działaniem lub zaniechaniem, z uwagi na wagę społeczną tego rodzaju naruszeń oraz ze względu na jednolitość skutków prawnych (art. 448 k.c.), jest czynem niedozwolonym, co w konsekwencji umożliwia poszkodowanemu, w myśl art. 35 k.p.c., wytoczenie powództwa o ochronę tego dobra również przed sądem, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę zarówno materialną jak niematerialną. Sąd Najwyższy przyjął, że możliwe było wniesienie pozwu do sądu okręgu miejsca publikacji, rozumianej jako teren rozpowszechnienia gazety zawierającej artykuł odnoszący się do powodów, ustalonego według miejsca w którym była dostępna, pokrywający się z miejscem ich zamieszkania. Praktyka sądów powszechnych w zakresie ustalenia właściwości miejscowej w tej kategorii spraw jest rozbieżna.

Wykładnia językowa art. 35 k.p.c. uniemożliwia utożsamienie „zdarzenia” jako szeroko rozumianej przyczyny, z jego skutkiem - „wywołaniem szkody”. Specyfika ochrony dóbr osobistych nakazuje jednak uwzględnić zarówno odmienną konstrukcję materialno-prawnych oraz procesowych jak i złożoność stanów faktycznych, w których na ostateczny rezultat („naruszenie”) składają się różne działania stanowiące elementy wielocłonowego związku przyczynowego. I tak w sprawach dotyczących publikacji prasowych możliwe jest odwołanie się do kolejno następujących czynności: sporządzenia materiału prasowego, jego przyjęcia przez redakcję, dalszej czynności dyspozycyjnej skierowania do druku, wreszcie rozpowszechniania (rozumianego jako dystrybucja). Zrównanie „zdarzenia wywołującego szkodę” z siedzibą rejestrową wydawcy (miejsca usytuowania jego organu zarządczego) lub siedzibą (adresem) redakcji jest wątpliwe, gdyż nie muszą być one tożsame. Czynności decyzyjne i dyspozycyjne mogą być bowiem podejmowane przez różne

osoby w różnych miejscach, praktycznie niemożliwych do ustalenia przez powoda. W sprawie, w której przedstawiono zagadnienie prawne, stan faktyczny był złożony, a działania strony pozwanej kilkietapowe i prowadzone na terenie obszarów własności rzeczowej wielu sądów okręgowych (wystąpienie o wydanie tytułu wykonawczego mimo wygaśnięcia zobowiązania - Sąd Okręgowy w L., przekazanie informacji o zadłużeniu Biuru Informacji Kredytowej - Sąd Okręgowy w W., wydanie w siedzibie spółki dyspozycji złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji - Sąd Okręgowy w P. złożenie bezpodstawnego wniosku o wszczęcie egzekucji z oznaczonych wierzytelności - Sąd Okręgowy w W. czynności zajęcia równoznaczne z przekazaniem informacji o nieistniejącym zadłużeniu osobom trzecim - Sąd Okręgowy w Z.). Niemniej każde z nich, z wyjątkiem ostatniego, było odwracalne i nie musiało prowadzić do naruszenia dóbr osobistych. Ostatecznie wkroczenie w sferę bezwzględного prawa podmiotowego powoda nastąpiło na skutek dokonania w postępowaniu egzekucyjnym czynności zajęcia zleconej przez pozwanego. Dopiero wynik postępowania dowodowego i zakres podjętej obrony umożliwią stwierdzenie przez sąd, która z tych czynności była bezprawna czy kwalifikowanie bezprawna (zawiniona).

Dokonując wykładni wskazanego przepisu z uwzględnieniem dyrektyw funkcjonalnych i systemowych uwzględnić należy, że wprowadzenie w kodeksie postępowania cywilnego przemiennej umiejscowienia spraw cywilnych preferowało szeroko rozumiany interes strony powodowej. Ze względów aksjologicznych nabiera on szczególnej wagi w odniesieniu do powództw, w których dochodzona jest sądowa ochrona roszczeń wywodzonych z czynu niedozwolonego. Podkreślić trzeba, że przyjęcie w odniesieniu do osób prawnych i innych podmiotów, nie będących osobami fizycznymi, miejsca ich siedziby każdorazowo jako tożsamego z miejscem podjęcia czynności dyspozycyjnych przez ich organy lub osoby upoważnione do działania w ich imieniu oraz kwalifikowanie go jako miejsca „zdarzenia wywołującego szkodę” prowadziłoby do niwelacji różnic przesłanek decydujących o własności ogólnej (art. 30 k.p.c.) i przemiennej, praktycznie pozbawiając przepis art. 35 k.p.c. znaczenia, wbrew oczywistym zamierzeniom ustawodawcy. Nie można pominąć dalszych argumentów celowościowych przemawiających za powierzeniem

rozpoznawania spraw o ochronę dóbr osobistych sądom miejsca, w którym wystąpił ostatni element złożonego stanu faktycznego bezpośrednio polegający na wkroczeniu w prawa podmiotowe bezwzględne i wywołujący skutki naruszenia, to jest bliskość centrum spraw życiowych powoda ułatwiająca mu wykazanie zakresu naruszeń i ich następstw. Stanowisko to pozostaje w zgodzie z dyrektywami interpretacyjnymi wskazanymi w początkowej części rozważań.

Istotnym motywem przemawiającym za autonomiczną, szerszą wykładnią definiowanego pojęcia miejsca „zdarzenia wywołującego szkodę” jest zgodność z orzecznictwem TSUE dotyczącym interpretacji art. 5 ust. 3 rozporządzenia Rady (WE) w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych oraz art. 7 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U.UE.L.2012.351.1). Argumentacja uzasadniająca to stanowisko została wyczerpująco przedstawiona w uzasadnieniu uchwały z dnia 15 grudnia 2017 r., III CZP 82/17, wydanej w tym samym składzie orzekającym.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. podjął uchwałę o treści wskazanej wyżej.

kc

jw